



PRESSEMELDING fra EUs narkotikabyrå i Lisboa

ÅRSRAPPORT 2004: HOVEDPUNKTER

Tegn til framgang: nedgang i antall narkotikadødsfall, nye tilfeller av HIV-smitte og heroinbruk, men stigende bekymring om økningen i bruken av andre narkotiske stoffer

(25.11.2004 LISBOA **SPERREFRIST kl. 10.00 CET/lokal tid, Brussel**) «Det er klare tegn til framskritt når det gjelder noen av de verste konsekvensene av narkotikabruk,» sier **direktøren for EUs narkotikabyrå, Georges Estievenart**. «Etter mange års stigning er trenden for narkotikarelaterte dødsfall nå på vei ned. I mange land har heroinbruken stabilisert seg, og HIV-epidemien blant sprøytebrukere kan være på retur i en del av EUs nye medlemsstater. Samtidig har den skadereduserende innsatsen blitt intensivert, og i store deler av Europa er behandlings- og omsorgstilbudene til narkotikabrukere blitt bedre utbygget.»

«Men,» legger **Estievenart** til, «det er en viss risiko for at noen av disse positive trendene kan være forbigående, og den virkelige bekymringen dreier seg om mulige narkotikaepidemier, særlig i en del av de nye medlemsstatene i Den europeiske union. Vi bør heller ikke glemme at narkotikabruken generelt fortsatt ligger på et historisk høymål – mange land rapporterer om økende kokainbruk, og i deler av Europa er det nå flere som bruker cannabis og ecstasy, selv om bildet her er noe mer sammensatt.»

Dette kan leses i **2004 Årsrapport om narkotikasituasjonen i Den europeiske union og Norge** ⁽¹⁾, som **EONN** lanserer i **Brussel** i dag.

OVERSIKT OVER NARKOTIKASITUASJONEN I EUROPA

Flere søker behandling for kokainbruk

Det framgår av rapporten at det nå er flere som søker behandling for kokainrelaterte problemer i Europa. I **Nederland** og **Spania** er kokain nest etter heroin det narkotiske stoffet som klientene i spesialiserte behandlingsinstitusjoner hyppigst rapporterer, hvor de representerer henholdsvis over én tredel (35%) og én firedel (26%) av alle behandlingssøknader. De fleste land registrerer et større behov for behandling for bruk av kokainpulver enn for røykbar crackkokain (men det er unntak, f.eks. i **Nederland**, hvor om lag to tredeler av søknadene om kokainbehandling gjelder crack). Crackbruken vekker også stadig større bekymring i en rekke byer i **Tyskland, Spania, Frankrike, Nederland** og **Storbritannia**.

Det er ennå ikke identifisert noen farmakologisk substitusjonsbehandling for problematisk bruk av kokain (i motsetning til for problematisk bruk av opiater), men behandlingsformer som tar sikte på å endre atferden, synes å ha en viss effekt.

Undersøkelser i **EU**-land viser at mellom 1% og 10% av unge europeere (15–34 år) rapporterer at de noen gang har brukt kokain, og om lag halvparten har brukt kokain i den senere tid, sier **EONN**. Undersøkelsene avdekker også en viss økning i nyere bruk av kokain (siste 12 mnd) blant unge i **Danmark, Tyskland, Spania** og **Storbritannia**, med lokale økninger i **Hellas, Irland, Italia** og **Østerrike**. Generelt rapporterer under 1% av alle voksne (15–64 år) i **EU** nyere bruk, men i **Spania** og **Storbritannia** er tallene over 2%, dvs. det samme som i **USA**. I urbane områder og i bestemte undergrupper kan bruken være mye mer utbredt: i noen undersøkelser i dancemiljøer ligger livstidsprevalensen i området 40–60%.

Dødsfall som skyldes kokain alene, forekommer ennå sjelden i Europa, men tallene kan være stigende. Mens **Nederland** i 1994 hadde to slike dødsfall, var dette tallet i 2001 kommet opp i 26, og **Storbritannia** hadde et stigende antall dødsattester med henvisning til kokain i perioden 1993–2001 (likevel langt mindre enn antallet opiatrelaterte dødsfall). Toksikologiske data viser at det i en del land ble funnet kokain blandet med opiat i mange av de narkotikarelaterte dødsfallene – i **Spania** 46% og i **Portugal** 22%. Det har i den senere tid oppstått bekymring for at stoffene som kokainen blandes med, også kan utgjøre en helsefare. Ett eksempel er fenacetin – et relativt vanlig stoff til oppblanding av kokainpulver – som har blitt knyttet til kreft og lever-, nyre- og blodsykdommer.

Beslaglagt mengde av kokain i **EU** fulgte en oppadgående trend i nesten alle land i perioden 1997–2002. I 2002 gikk volumet opp i **Tyskland, Frankrike** og **Italia** men ned i **Spania, Nederland** og **Portugal**, noe som muligens tyder på at smuglerne har funnet nye ruter for å få kokainen inn i Europa.

Tegn til tung bruk av cannabis blant tenåringer

Cannabis er det illegale rusmiddelet som er mest utbredt i **EU**, grovt regnet har én av fem (20%) voksne europeere prøvd stoffet minst én gang i livet. Prevalensen er generelt høyest hos unge (15–34 år), men varierer fra under 15% i **Estland, Portugal** og **Sverige** til 35% eller mer i **Danmark, Spania, Frankrike** og **Storbritannia**. Undersøkelser viser at 5–20% av unge i Europa har brukt kokain i løpet av de siste 12 månedene.

Rundt 10% av alle 15–16-årige skoleelever i **Hellas, Malta, Finland, Sverige** og **Norge** har noen gang prøvd cannabis, sammenlignet med over 30% i **Den tsjekkiske republikk, Spania, Frankrike** og **Storbritannia**.

De fleste som bruker cannabis, gjør det bare sporadisk og i et begrenset tidsrom. Men dagens rapport viser at om lag 15% av 15–16-åringene i **EU** som har brukt cannabis i løpet av siste år, er «tunge» cannabisbrukere – hvis vi definerer dette som 40 ganger eller mer i året. Gutter har mer enn dobbelt så høy sannsynlighet som jenter for å være «tunge brukere». Blant guttene varierer andelen «tunge brukere» fra 1% i **Latvia, Litauen, Malta, Finland** og **Sverige** til 5–10% i **Belgia, Tyskland, Spania, Frankrike, Irland, Slovenia** og **Storbritannia**. Tilsvarende tall for jenter er 0–4,6%. *(For ytterligere opplysninger om cannabis, se pressemeldingen om «Utvalgte tema»).*

Når det gjelder trender for cannabisbruk, kan man generelt si at bildet er sammensatt, men samtidig tyder tilgjengelige data på at antallet unge brukere har stabilisert seg i løpet av de siste 2–4 årene i **Nederland, Finland, Sverige** og **Norge** – dog på historisk høye nivåer.

I **EU** er cannabis det hyppigst beslaglagte narkotiske stoffet, bortsett fra i **Latvia**, hvor beslagene av heroin dominerer. **Storbritannia** har flest cannabisbeslag i **EU**, etterfulgt av **Spania** og **Frankrike**. I volum er likevel **Spania** på «topp», med over halvparten av de totale kvanta av cannabis som er beslaglagt i løpet av de siste fem årene. Både antallet beslag og beslaglagte kvanta gikk opp i **EU** i 2002 etter en nedgang i 2001.

Ecstasy kjemper nå med amfetamin om andreplassen i Europa

Data som legges fram i dag, avdekker at i en del land (**Den tsjekkiske republikk, Tyskland, Irland, Nederland, Portugal** og **Storbritannia**) kan ecstasy nå være i ferd med å ta igjen eller kanskje til og med gå forbi amfetamin som Europas nest mest populære narkotiske stoff, etter cannabis. Tilgjengelige data viser at europeiske trender for nyere bruk av ecstasy fortatt går opp, mens utviklingen for nyere amfetaminbruk ikke er like entydig i de fleste landene.

Mellom 0,5% og 7% av voksne (15–64 år) har prøvd ecstasy, sammenlignet med 0,5–6% for amfetamin. I **Storbritannia** er livstidsprevalensen for amfetamin på hele 12%.

Om lag to tredeler av **EUs medlemsstater** rapporterer at nyere bruk av ecstasy er vanligere enn nyere bruk av amfetamin blant unge i aldersgruppen 15–34 år. Mellom 5% og 13% av unge menn i alderen 15–24 i **Den tsjekkiske republikk, Spania, Irland, Latvia, Nederland** og **Storbritannia** rapporterer å ha brukt ecstasy i

løpet av det siste året. Men sett under ett, synes utbredelsen av ecstasy og amfetamin ifølge skoleundersøkelsene (15–16-åringer) å være mer stabil eller til og med fallende i en del land.

Europa sto fortsatt for størstedelen av de globale beslagene av amfetamin i 2002 (86% av volumet globalt). I løpet av de fem siste årene er det **Storbritannia** som har gjort de fleste amfetaminbeslagene i **EU**. Bruken av amfetaminlignende sentralstimulerende midler (ATS) er sjelden den primære grunnen til å søke behandling, men det finnes noen unntak: 52% av klientene i **Den tsjekkiske republikk**, 35,3% i **Finland** og 29% i **Sverige** rapporterer at bruken av ATS er hovedårsaken til at de har søkt behandling.

Selv om problemene knyttet til bruk av metamfetamin øker i **Asia** og **USA**, ser det ut til at det bare er **Den tsjekkiske republikk** som har noen signifikant bruk av stoffet i **EU**. Dette landet har da også hatt en egen produksjon av metamfetamin siden 1980-årene. Sporadiske rapporter nærer imidlertid opp under frykten for at bruken brer om seg også ellers i Europa. **Belgia, Tyskland, Estland, Frankrike, Latvia, Litauen** og **Storbritannia** har alle rapportert om en mindre produksjon av metamfetamin, og **Den tsjekkiske republikk, Danmark, Estland, Litauen, Norge** og **Sverige** rapporterte om beslag i 2002.

Europa er fortsatt et av de viktigste områdene i verden for produksjon av ecstasy, men produksjonen øker i **Nord-Amerika** og **Asia**. Stoffet produseres nå i et visst omfang i flere europeiske land, men **Belgia** og **Nederland** er fortsatt de viktigste produksjonsområdene. Beslaglagte kvanta av ecstasy gikk opp i de fleste land i **EU** i 2002.

Dødsfall i tilknytning til bruk av ecstasy forekommer relativt sjelden i de fleste **EU**-land. Dødsfall som er direkte forårsaket av ecstasy forekommer enda sjeldnere. I 2002 rapporterte **Tyskland** åtte dødsfall hvor ecstasy var direkte involvert, **Frankrike** og **Østerrike** to hver og **Hellas** ett. Det har vært en viss økning i **EU** av forebyggende tiltak i fritidsmiljøer hvor ecstasybruk kan forekomme, særlig i de **nye medlemsstatene**. Tiltakene varierer fra holdningsskapende arbeid til arbeid for å øke sikkerheten i miljøene (f.eks. forebygging av akutsituasjoner, førstehjelp, sikkerhetstiltak).

Den problematiske narkotikabruken har endret karakter

Mønstrene for den mer problematiske bruken av narkotika synes å være i endring, heter det fra **EONN**. I noen land hvor problembrukerne tradisjonelt har vært kroniske opiatavhengige, finner man nå et økende antall blandingsbrukere og brukere som tar sentralstimulerende midler. Dette gjelder f.eks. **Tyskland** og **Nederland**, som rapporterer om et stigende antall crackbrukere blant problembrukerne, og **Spania** og **Italia**, som rapporterer om økt antall problembrukere av kokain.

Under 1% av Europas voksne befolkning (15–64 år) kan defineres som problembrukere. I det utvidede **EU** har vi dermed et sted mellom 1,2 og 2,1 millioner problembrukere av narkotika. De høyeste anslagene kommer fra **Danmark, Italia, Luxembourg, Portugal** og **Storbritannia** (6–10 tilfeller pr. 1000 voksne) og de laveste fra **Tyskland, Hellas, Nederland, Polen** og **Finland** (under 4 tilfeller pr. 1000 voksne), mens **Den tsjekkiske republikk** (4,9 pr. 1000 voksne) og **Slovenia** (5,3) ligger i midtre til lavere sjikt.

Tilgjengelige data viser en økning i problembruken av narkotika siden 1990-tallet i **Belgia, Danmark, Tyskland, Italia, Luxembourg, Finland, Storbritannia** og **Norge**, og indikatorer i **Estland** tilsier «en kraftig økning», ifølge rapporten.

Heroinbruken er nå forholdsvis stabil i mange **EU**-land, og antallet nye brukere har gått ned siden 1990-tallet. Men det samme er kanskje ikke tilfellet i de nye **EU**-landene, hvor tilgangen på data er mer begrenset. Under halvparten av opiatbrukerne i **EU** som kommer til behandling for første gang, rapporterer om sprøytebruk, og i **Spania, Nederland** og **Portugal** synes det som om en relativt liten del av heroinbrukerne injiserer. I **Den tsjekkiske republikk, Slovenia** og **Finland** blir injisering oftere rapportert, og i **Tyskland, Irland, Finland** og de **nye medlemsstatene i EU** tilsier foreliggende data at sprøytebruk forekommer hyppigere. **EONN** anslår at **EU** nå har mellom 850 000 og 1,3 millioner aktive sprøytebrukere.

Begrensede rapporter om smugling av fentanyl – et syntetisk opiat som virker opptil 100 ganger kraftigere enn heroin – har i den senere tid ført til bekymring i **Europa**, og beslag er rapportert fra **Russland** og landene rundt **Østersjøen**. Fentanyl og metylfentanyl er registrert på narkotikamarkedene i **Estland, Finland og Sverige**, og i løpet av de to siste årene er det kommet rapporter om en rekke overdosetilfeller der disse stoffene har vært involvert. «En kraftig økning i tilgangen på fentanyl på markedet i Europa ville være svært bekymringsfull i og med at dette stoffet har et stort skadepotensial,» framgår det av rapporten.

Beskjeden men signifikant nedgang i antallet narkotikarelaterte dødsfall

Ifølge dagens rapport har det vært en beskjeden nedgang i antallet narkotikarelaterte dødsfall i **EU**. Antallet narkotikarelaterte dødsfall gikk ned fra 8 838 i 2000 til 8 306 i 2001, noe som representerer en liten, men likevel signifikant nedgang på 6%. **Frankrike og Spania** rapporterer om en fallende trend siden midten av 1990-tallet, og **Tyskland, Hellas, Irland, Italia, Portugal og Norge** rapporterer om en mer markant nedgang etter 2000.

Denne positive utviklingen skyldes sannsynligvis en nedgang i injeksjonsbruken i en del land, samt bedre tilgang til substitusjonsbehandling og forebyggende tjenester (f.eks. at andre brukere griper inn i akutsituasjoner, opplysningsmateriell om overdoserisiko). Men, sier **EONN**, antallet overdosedødsfall er fortsatt historisk høyt, og det er ikke sikkert at denne nedgangen vil vare ved. Tegn tyder på at antallet narkotikarelaterte dødsfall snart kan komme til å stige i de **nye medlemsstatene i EU**.

HIV på tilbakegang i en del land, men faren for epidemisk spredning fortsatt høy

Det er knyttet stor bekymring til den vedvarende HIV-epidemien i en del av de **nye medlemsstatene i EU** og deres naboland. Selv om **Estland, Latvia, Russland og Ukraina** er de landene som har hatt den raskest voksende HIV-epidemien i verden, er det visse forhold som tilsier at **Estland og Latvia** kan være over det verste. I **Vest-Europa** synes epidemien blant sprøytebrukere å ha stabilisert seg eller til og med å være på vei tilbake, men i flere av de «gamle» **EU**-landene er det også tegn som tyder på en økning i risikoatferd, enten på lokalt plan eller i bestemte undergrupper.

I **Estland og Latvia**, hvor insidensen av HIV blant sprøytebrukere som har testet seg, nådde en topp i 2001, falt insidensen mellom 2001 og 2002 fra 991 pr. million innbyggere til 525 i **Estland** og fra 281 til 170 i **Latvia**, men den totale insidensen er fortsatt svært høy. De nasjonale anslagene over HIV-prevalens blant sprøytebrukere er høyest i **Estland, Latvia og Polen**, men tyder samtidig på en viss nedgang i den senere tid. I lokale studier i disse landene er det funnet langt høyere tall for HIV-prevalens blant sprøytebrukere (ca. 40% i **Estland**, 20% i **Latvia** og 30% i **Polen**), mens den lokale prevalensen i Riga (**Latvia**) fortsatt stiger. Andre av **de nye medlemsstatene – Den tsjekkiske republikk, Slovenia og Slovakia** – har svært lave prevalenstall for HIV blant sprøytebrukere – under 1%.

Prevalensen av antistoffer mot hepatitt B-virus (HBV) (inntil 85%) og hepatitt C-virus (HCV) (inntil 95%) blant sprøytebrukere er fortsatt ekstremt høy, noe som understreker hvor viktig det er å få i gang behandling og forebygging. HCV-prevalensen er lavere (25–33%) i en del land som rapporterer lav HIV-prevalens blant sprøytebrukere (f.eks. **Ungarn, Slovenia og Slovakia**). Prevalensen av tuberkulose blant sprøytebrukere i **EU**-landene er fortsatt lav – muligens bortsett fra i en del **baltiske land** – men i noen av EUs naboland er smittetallene høye og avdekker et stort behov for styrket overvåking.

Mange **EU**-land har hatt en positiv utvikling når det gjelder antall sprøytebytteprogrammer og deres geografiske dekning. Særlig har det vært en rask økning i nye landsdekkende tjenester i **Estland og Latvia**, som et ledd i arbeidet for å få bukt med HIV-epidemien i de senere år.

ANDRE HOVEDPUNKTER I DAGENS RAPPORT

- Det har vært en konstant økning i alle typer behandlingstilbud i hele **EU** siden midten av 1990-tallet. Substitusjonsbehandling har blitt den spesialiserte behandlingsformen som oftest tilbys opiatbrukere i **EU**. De siste tallene viser at mens anslagsvis 320 000 personer ble behandlet med opiatsubstitutter i de tidligere **15 EU-statene** i 1999, var dette tallet i 2003 kommet opp i over 410 000. Men likevel er

tilbudet i en del land langt fra stort nok til å dekke behovet. Substitusjonsbehandling er ikke så utbredt i **de nye EU-landene** (bortsett fra på **Malta**, hvor slik behandling har vært tilgjengelig siden 1987, og i **Slovenia**, hvor dette tilbudet har vært på plass siden 1991).

- Det narkotikaforebyggende arbeidet blir stadig bedre i en rekke **EU-land** takket være styrket kvalitetskontroll og overvåking (**Den tsjekkiske republikk, Spania, Irland, Litauen, Portugal, Slovenia, Sverige og Storbritannia**). Den forebyggende politikken i **Hellas, Portugal og Sverige** er i større grad basert på moderne konsepter og klarere strukturer, og den skolebaserte forebyggingen er bedre definert og gjennomført nå enn tidligere. Men i det store og hele er evidensgrunnlaget for det forebyggende arbeidet i **EU** ennå svakt, og det må derfor investeres mer i forebyggende programmer. Dette gjelder særlig den «selektive forebyggingen», som retter seg mot de mest sårbare, og som fortsatt er underutviklet i mange land. Det foreligger stadig mer dokumentasjon på at denne tilnærmingen kan gi håndfaste resultater, og metoden har i den senere tid blitt viet økt oppmerksomhet i en del land (f.eks. **Ungarn, Finland og Sverige**).
- Sprøyterom – hvor problembrukere kan ta sitt narkotiske stoff under tilsyn og under hygieniske forhold – er i drift i **39 byer** i tre **EU-land (Spania, Tyskland og Nederland)** samt i **Sveits**. Det finnes en viss dokumentasjon på at sprøyterom kan bidra til å hjelpe grupper som er vanskelige å nå, til å komme i kontakt med primærhelsetjenesten, sosiale tjenester og behandlingsapparatet og redusere helseisikoen, f.eks. narkotikaoverdoser. Likevel er sprøyterom et kontroversielt tema, og det er stilt spørsmål ved deres berettigelse i forhold til forpliktelsene i henhold til de internasjonale FN-konvensjonene om narkotikakontroll.
- Det er store variasjoner i utbredelsen av narkotika i fengslene i **EU**. Studier viser at mellom 8% og 60% av de innsatte rapporterer å ha brukt narkotika under soning, og mellom 10% og 36% rapporterer om nyere bruk. Tilsvarende variasjoner finner vi når det gjelder injeksjonsbruk i fengslene. I noen av fengslene er det ikke mer enn 0,2% av de innsatte som rapporterer om slik praksis, i andre så mye som 34%. Substitusjonsbehandling tilbys nå i stadig større omfang og er tilgjengelig i alle fengsler i **Belgia, Danmark, Spania, Østerrike og Slovenia**.
- **Den tsjekkiske republikk, Estland, Litauen, Ungarn, Polen og Slovenia** hadde en drøy dobling i antallet anmeldte narkotikalovbrudd i perioden 1997 til 2002, men i 2002 gikk dette tallet ned i **Estland, Irland, Italia, Latvia, Portugal, Finland og Slovenia**. (Nedgangen bør tolkes med varsomhet ettersom den muligens bare representerer et svært forbigående fenomen). I de fleste **medlemsstatene i EU** gjelder de fleste anmeldte narkotikalovbrudd cannabis, mens de fleste narkotikalovbrudd i **Litauen og Luxembourg** gjelder heroin.

Merknader:

(¹) EONNs *Årsrapport for 2004* er blant annet basert på *nasjonale rapporter* for 2003 fra kontaktpunktene i Reitox-nettet. Statistiske opplysninger i rapportene henviser derfor til rapporteringsåret 2002. Ytterligere kvalitativ og kontekstuell informasjon viser til data som var tilgjengelig for kontaktpunktene ved utløpet av rapporteringsfristen i annet halvår 2003.

Pressemeldinger på 20 språk og *Årsrapporten, Statistiske opplysninger, Sammendrag av landsituasjonen og Nasjonale rapporter fra kontaktpunktene i Reitox-nettet* finnes på <http://annualreport.emcdda.eu.int>

For å avlaste hovednettstedet vil **EONN** legge ut rapporter og pressemeldinger på et alternativt nettsted, (<http://emcdda.kpnqwest.pt>).